

A GYEPGAZDÁLKODÁSI-RENDSZER VÁLTÁS MEGALAPOZÁSA ÉSZAK-
MAGYARORSZÁG HEGY-DOBVIDÉKEIN

Dr. Tóth Sebestyén, tudományos főmunkatárs
GATE "Fleischmann Rudolf" Mezőgazdasági
Kutatóintézet - Kompolt

Sokunk előtt ismeretes, hogy a második világháborút megelőző időkben az állatállomány 80 %-a a gyepeken nevelkedett. A nyolcvanas évek közepére igen erős és gazdasági szempontból értelmetlen fordulat következett be. Ezekben az években a feletetett takarmány értéken belül a gyepszéna értéke mindössze 4 % körüli értékarányt képviselt.

1985-ben a gyepszénatermést 2,5 millió tonnára becsülték. Ebből az állami és szövetkezeti gazdaságokban 77,7 %-ot használtak fel. A megmaradó 22,3 % mennyiséget pedig az egyéb és magángazdaságokban hasznosították.

1991-ben Észak-Magyarország három megyéjében a gyepterület 182 768 ha-t tett ki 208 termelő egységben. Az egy egységre jutó átlagos méret 879 ha.

A szántó átlagos lejtése alapján végzett csoportosításunkból megtudható, hogy hogyan változik e szempont szerint a gyepterület átlagos mérete, ill. a 100 ha szántóra jutó gyepterület (1. táblázat) Észak-Magyarország megyéiben.

A gyep művelési ág átlagos méretének alakulása a szántó-
terület átlagos lejtőmeredése szerint

1. táblázat

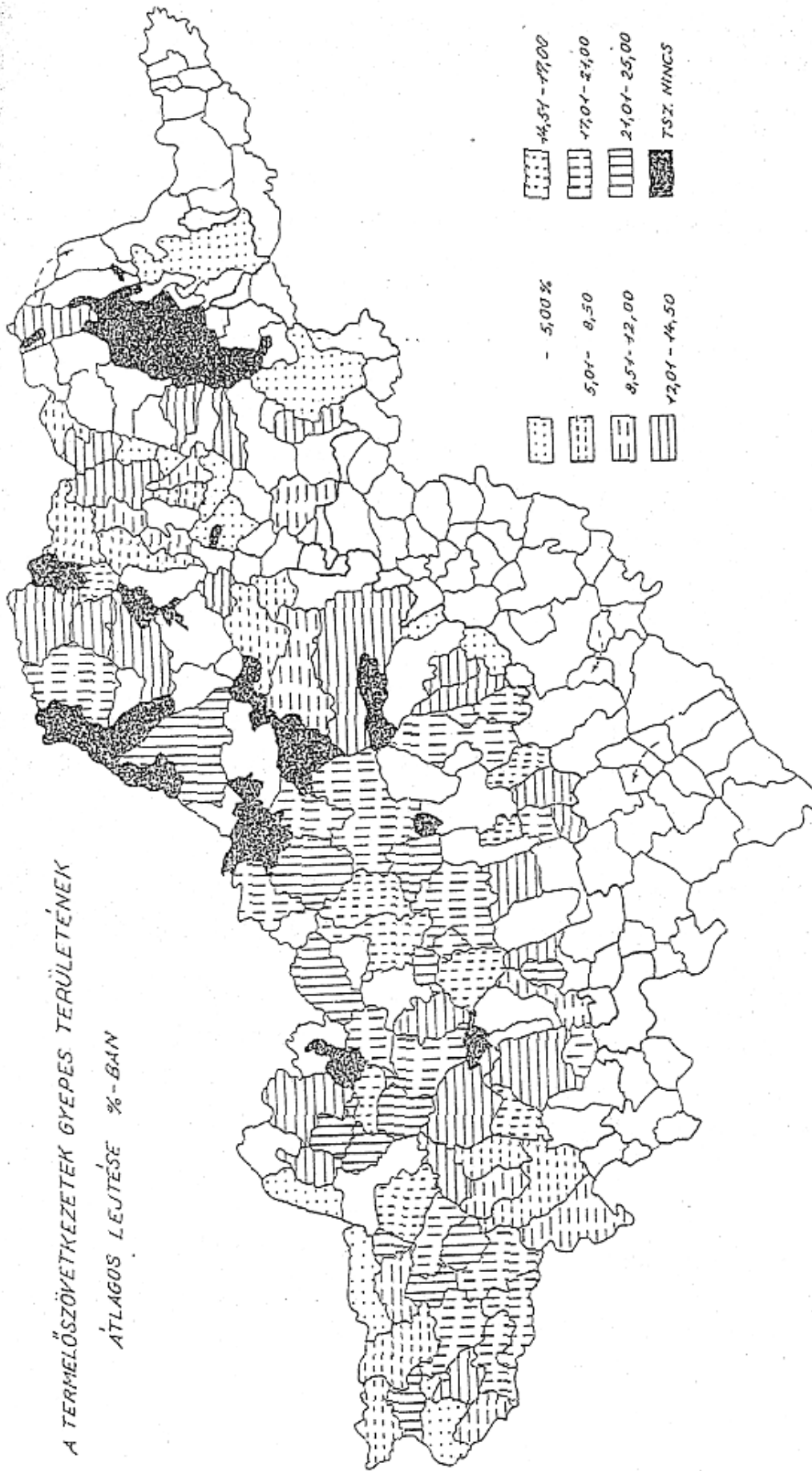
A lejtő kategória, %	A gyepterület átlagos mérete, ha	100 ha szán- tóra jutó gyep- terület, ha	I:átlag= 100 %
Sík	817	30,6	70,11
0,01 - 2,50	780	34,0	77,98
2,51 - 5,00	762	37,2	86,70
5,01 - 8,50	1080	58,0	133,03
8,51 - 12,00	884	56,8	130,28
12,01 - 14,50	1228	96,8	222,02
14,50 - 17,00	915	74,7	171,33
17,01 -	581	70,7	162,16
Átlag	879	43,6	100,00

A táblázatból kiolvasható, hogy a szántó átlagos lejtésének növekedésével nőnek a gyep művelési ághoz tartozó területek is. Ez az összefüggés a korábbi években még kifejezettebb volt, de az árúnövénytermesztés erőltetett térhódítása sok helyen a gyeppek feltörését eredményezte még a fokozottabb erózió veszélynek kitett területeken is.

A régióon belül található gyepterületek fele a lejtős területű gazdasági egységek társágában található. A 123

A TERMELŐSZÖVETKEZETEK GYEPES TERÜLETÉNEK

ÁTLAGOS LEJTÉSE %-BAN

1. ábra

lejtős területű gazdaságban végzett felmérésünk alapján megállapítottuk a gyepterületek átlagos lejtése szerinti megoszlásukat, ill. a területek megoszlását is.

A gazdasági egységek számának megyénkénti és a gyepterületek lejtőmeredekség szerinti megoszlása

2. táblázat

A gyepterület átlagos lejtése, %	A gazdasági egységek száma			Összesen	A terület megoszlása, %
	Borsod	Héves megyében	Nógrád		
0,01 - 2,50	7	-	1	8	0,71
2,51 - 5,00	6	-	9	15	8,29
5,01 - 8,50	6	-	3	9	9,25
8,51 - 12,00	13	2	11	26	11,72
12,01 - 14,50	1	5	7	13	21,03
14,51 - 17,00	6	5	10	21	16,82
17,01 - 21,00	2	6	11	19	18,76
21,01 - 25,00	-	3	7	10	10,60
25,01 -	-	-	2	2	2,82
Összesen:	41	21	61	123	100,00

A 2. táblázat jól mutatja, hogy a 12 % átlagos lejtésűnél nagyobb lejtőmeredekségű gazdaságokban található a gyeptes területek 81,75 %-a. Ez a tény talajvédelmi és gépesítési problémákat egyaránt felvet. Ugyanakkor arra is ráirányítja a figyelmet, hogy akár magángazdaság, akár sző-

vetkezeti gazdaság vagy legeltetési társaság szervezi a gyephasznosítást, arra kell törekedniük, hogy az állatok takarmányszükségletének minél nagyobb részét a gyep biztosítsa s ugyanakkor annak minél nagyobb hányadát legeltetéssel kell betakarítani a költségtakarékosság érdekében.

Az állattartó vagy a legelőt bérbeadó gazdák számára nagy segítséget jelentene, ha legalább tájanként hozzávetőlegesen ismerhetnék az elért és elérhető fűterméseket, az ennek függvényében kialakítható állatsűrűséget, a megvalósítható legeltetési időszakokat, nem is beszélve az előállítható állati termékek mennyiségéről.

A gyepék jövőbeni rendeltetését, a mai rendeltetés megváltoztatását - feltétlenül és községenként - tervezni kell. A választást nem szabad azonban az egyének, a tulajdonosok szabad elhatározására bízni. A termőtalaj - a nemzeti kincs - fölötti rendelkezés a jövőben sem képezheti a tulajdonjog részét. A hegy-dombvidéki tájak ésszerű és normális mezőgazdaságának kialakítása érdekében elő kell segíteni a jó gazdálkodási lehetőségeket biztosító tagosítást. A szétszórt földtulajdon romboló hatással van és lesz a gazdálkodók jövőjére a gyepgazdálkodásban is.

A mezőgazdaság és ezen belül a gyepgazdasági termelés átállítása és összehangolása a hasznosító ágazatokkal, hosszabb időt vesz igénybe, ha feltételezzük, hogy táj-

és környezetvédő, ugyanakkor pedig szociális biztonságot is nyújtó gazdálkodó egységeket kell kialakítani.

A legfontosabb lépésnek tűnik, a növénytermesztés és az állattenyésztés ütőképessé tétele, a múltbeli eltérő alapokon nyugvó egyensúly létrehozásával. Ehhez azonban a jelenleginél nagyobb mértékű ösztönzésre és támogatásra van szükség.

Miután elismerjük, hogy a hegy-dombvidékeinken a gyepek az állattenyésztés alapvető bázisai lehetnek, célszerű hozzájárulni e bázis kialakításához.

A kaszáló vagy legelő céljaira alkalmatlan területeken célszerű egyes erdőt létesíteni. Ugyanakkor a szántó problémás részeit gyeptelepítéssel, az évelő pillangósok arányának növelésével tehetjük olyanná, hogy megfeleljen a talaj- és környezetvédő tájgazdálkodás követelményeinek.

A melegedő-szárazodó éghajlat miatt egyre bonyolultabb lesz a gyepek hozamszintjét növelni, vagy egy elfogadható szinten megtartani. A gazdáknak támogatásra lesz szüksége, ha megfelelő talajvédelmet és vízvisszatartást akarnak elérni gyepterületeiken.

Ha feltételezzük, hogy a hegy-dombvidékeinken nemcsak a család igényeit kielégítő gazdasági méretek jönnek létre, hanem többek termelése a piacokra orientálódik, azonnal felmerül a kérdés az eladható terméket milyen termelőeszközökkel és mekkora termelési költséggel állíthatja elő a gazdálkodó.

Már az eddigiek során is tudtuk, hogy a kedvező állatállomány nagyságot a munkaerő kihasználtsága szabja meg. Éppen ezért a takarmánykészletet csak akkor szabad növelni ha az nyereséggel értékesíthető vagy az állatállomány jövővelmezően tudja hasznosítani. Ennek ellenére a jövőbeni fejlesztést latolgató gazdák okosan teszik, ha kikérik szaktanácsadók vagy szakértők véleményét. Helyes, ha velük ellenőriztetik elgondolásaik helyességét, vagy velük közösen készítik el a fejlesztési tervet, amiből azután évenként megállapítható lesz növelhető-e az állatállomány és megtermelhető-e az állomány számára szükséges takarmány.

A jövőben sok múlik azon, hogy a tanácsadók és a tanácsadó szervezetek milyen hatékonysággal kapcsolódnak be a hegy-dombvidéki adottságoknak megfelelő gazdálkodás kialakításába. Ezen kívül nagy a jelentősége annak is mennyire indul be a szarvasmarha nevelési együttműködés a hegy-dombvidéki és más tájörzetek között. Fontos az is, hogy hogyan alakul a tejüzemek és a vágóhidak kapcsolata a tájörzetek gazdálkodóival, gazdaszövetkezeteivel.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a hegy-dombvidéki gazdálkodó egységek csak akkor lehetnek és maradnak versenyképesek, ha a piaci hálózatukat jól megszervezik, s garantálják a termékeik rendkívüli jó minőségét. Ezen feltételeket vagy maguknak a gazdáknak vagy kooperációs szervezeteiknek kell megteremtteni mivel hosszabb távon sem számíthatnak jelentősebb központi segítségre.

Irodalom

- Säbler, R.: Massnahmen zur Verbesserung der Produktionsgrundlagen in der Berglandwirtschaft und Alpwirtschaft. Landw. Jb. Schweiz, Bern, 1961. 10. 3. 443-574. p.
- Holden, J.S.: The profitability of hill contry development. Agricultural Economics Research Unit New Zealand 1965. Lincoln College University of Canterbury. New Zealand, 1965. 1-30. p.
- Hubáček, J. - Kocová, M. - et. al: Organizacija szel'szkohozjajsztvennogo proizvodstva v gornuh oblasztjah. Referativnűj obzor, MCISzLH, Praga 1965. 157. p.
- Kraloványzky U. Pál: A gyepgazdálkodás eredményei, fejlesztése és lehetőségei a fehérjegyazdálkodás tükrében. Szemléletváltozástá magyar gyepgazdálkodásban. OMFB, Budapest, 1985. 9-12. p.
- Tóth Sebestyén - Krisztián Józef - Tóth Sebestyénne - Békési Gyula - Kertész István: A hústermelés fejlesztése Észak-Magyarországon GATEKI-BODVINA, Kompolt-Szikszó, 1980. 156 p.

Összefoglalás

Észak-Magyarország jelentős gyepterületekkel rendelkezik. Üzemein belül, minnél meredekebb a szántó területek átlagos lejtése, annál nagyobb a gyepek átlagos területe. A gyepterületek több mint 80 %-a 12 %-nál nagyobb meredekségű. Ez betakarítás gépesítési, talajvédelmi és hasznosító állatfaj megválasztási kérdéseket is felvet a jövedelmezőség mellett.

A problémák megoldására föltétlen községi, vagy termelőegységenkénti tervezésre van szükség. Biztosítani kell a jó gazdálkodási lehetőséget megalapozó tagosítást. A táj- és környezetvédelem mindenképpen élvezzen előnyt az állattartó, ill. gyephasznosító bázisok kialakításánál. A gazdáknak anyagi alapokra és szaktanácsokra is szükségük van. Támogatni kell a téjkerzetek közötti kooperáció kialakulását a szarvasmarhatartásban. Majdnem mindezt megelőzően kell gondolni a piaci hálózat megszervezéséről, ahol a jó minőségű termékek mindenkor vevőre találhatnak.

Foundation of change of the grassland management system on the highlands of Northern-Hungary

Tóth Sebestyén, chief research fellow

GATE "Fleischmann Rudolf" Research Institute - Kompolt

There are grasslands on large areas of Northern-Hungary. Considering one agricultural unit the situation is the following: the higher the inclination in average the larger the grassland. The majority of grasslands, more than 80%, have a gradient of more than 12 per cent. This raises questions of harvest mechanisation, soil protection and choosing species of animal, besides profitability.

Planning by habitations or by producing units is necessary for solving the problems. Replotting or in other words block development, the basis of good farming, has to be done. Preference has to be given to land and environment protection during formation of animal keeping and grassland utilising units. Farmers need financial basis as well as advisory systems. The co-operation of various regions has to be supported mainly in the case of cattle keeping. Previously we have to think about the organization of market - where products of good quality can always be sold.